

велику територію із заїздом для транспорту, на якій збудовано два дерев'яні котеджі хостельного типу. На двох поверхах котеджів є по п'ять спальних кімнат з двоюрусними і одноюрусними ліжками на 24 місця, на першому поверсі – кухня та санвузол. Біля котеджів знаходиться великий стіл з лавами (в проєкті – альтанка). Облаштований спортивний майданчик для міні-футболу та волейболу. База студентських польових практик «Мигово» використовується для навчальних практик для ознайомлення з рекреаційними ресурсами та туристичними маршрутами Буковинських Карпат. На прикладі гірськолижного комплексу «Мигово», розташованого поруч, студенти знайомляться з особливостями функціонування готельно-ресторанної інфраструктури в туристичних дестинаціях, здобувають soft skills, зокрема під час проведення різноманітних факультетських заходів.

База практики – це місце, де студенти самостійно можуть відчувати себе самостійними фахівцями у галузі сільського зеленого туризму, гастрономічного туризму, проводити майстер-класи з розпалювання вогнища, готувати на вогнищі гуцульські страви, відвідувати та знайомитися з роботою рекреаційно-туристичного комплексу «Мигово», який знаходиться на відстані 4 км від бази практик.

Отже, креативність КТП визначається багатьма чинниками. Головними серед них є: комунікація студентів і викладачів у рекреаційно-туристичному середовищі; відчуття та самовпевненість студентів у тому, що вони набули певних знань про територію рідного краю і можуть їх доносити до інших своїх однолітків, друзів, колег. Цікавою креативною практикою є організація подій, яка поступово узасаджується шляхом проведення КТП. Показовим прикладом може бути підготовка та проведення посвяти першокурсників, яка проводиться уже більше 60 років на факультеті. Так, протягом тижня власною ініціативою студентів створюється інший креативний простір.

Насамкінець зазначимо, що креативність КТП найбільш суттєво впливає на розвиток міжособистісних стосунків у студентському масштабі, стає змістом та стилем життя в умовах інформаційного суспільства.

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ВІЙСЬКОВО-ІСТОРИЧНОГО ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ У ПОВОЄННИЙ ПЕРІОД

*Васильчук В., доктор історичних наук,
професор кафедри психології і туризму
Київський національний лінгвістичний університет*

Військово-історичний туризм є реаліями туризму в Україні. Війна та туризм на перший погляд – для нас несумісне поєднання, однак, оздоровчий відпочинок в Україні під час війни необхідний всім, як військовим так і цивільним. Разом з тим, сучасні туристи відвідують місця, пов'язані з військовими подіями різних війн, а сьогодні і території повномасштабного вторгнення російських військ в Україну. Пам'ятки воєнної історії становлять

важливу частину історичних джерел військово-історичного туризму. Війни залишили численні могили та цвинтарі, пам'ятні місця боїв та укріплення, руїни фортець та оборонні споруди, які у багатьох випадках виступають єдиними свідками минулих подій, свого роду документом. Нерухомим історико-культурним об'єктам воєнної історії належить чільне місце у відтворенні історичної пам'яті народу, вони поєднують наукові, популяризаторські та патріотично-виховні функції.

Сьогодні знання воєнної історії, зафіксованої у численних пам'ятках, набуває особливого значення в наш час, коли Україна розбудовує свою державність, одним із атрибутів якої є обов'язкове створення нової армії європейського типу. Сучасні науковці вживають терміни «воєнна» і «військова» історія. Так, військова історія досліджує історію війська, воєнна — займається вивченням історії війн у контексті загальної історії відповідно до її періодизації. Але, термін «воєнна історія» слід розглядати як більш широке поняття, оскільки воно стосується всього спектру проблем — і історії війн, і історії війська. Війни і воєнні конфлікти, а не військо, є головним, пріоритетним об'єктом вивчення воєнної та воєнно-історичної науки [6]. З огляду на це, терміни «воєнна» і «військова» історія взаємодоповнюють одне одного, віддзеркалюючи зв'язок більш загального і конкретного контекстів.

Також, воєнний стан може виховати в українців почуття національної гордості та солідарності. Подорожі власною країною можна розглядати як спосіб підтримки та просування своєї національної ідентичності, культури, спадщини та економіки. Українці можуть відчувати обов'язок зробити внесок у місцеву індустрію туризму та проявити солідарність зі своїми співгромадянами у важкі часи. Після лютого-березня 2022 р., коли шок від повномасштабного вторгнення почав сходити нанівець, європейські туристи поступово починають повертатися, туристичний сектор адаптувався, пропонуючи можливості військового туризму.

Завідувач відділу соціогуманітарних, природничих, технічних наук Державної наукової установи «Енциклопедичне видавництво» Алла Арістова підкреслила, що у ситуації російсько-української війни інтерес до України і подій в Україні став рекордним у світі, що відчували, зокрема, енциклопедичні ресурси. Так, українську версію вебенциклопедії «Вікіпедія» переглянули понад 1 млрд разів (про що за весь час її існування не було й мови), а найпопулярнішою сторінкою 2022 р. стала стаття «Російське вторгнення в Україну» (понад 3,7 млн переглядів). У топ-10 відвіданих користувачами статей потрапили: «Україна» (1,8 млн переглядів); «Збройні сили України» (бл. 1 млн); «Російсько-українська війна» (понад 810 тис.) та ін. Відтак енциклопедичний простір оприявнив масований запит на інформацію про Україну, причини та перебіг російсько-української війни поза цариною офіційних новин, контенту ЗМІ, телеграм-каналів, поточної хроніки, живої документалістики тощо, а пошуки сталої, валідної, системної інформації, додаткових контекстів і знань [13].

Суспільство не може існувати без постійного звертання до минулого [7, 14]. Мандрівникам цікаво відвідувати місця, пов'язані з найважливішими битвами, подіями, що одного разу змінили хід історії, місця великих випробувань і горя, що закарбувалися в людській пам'яті навіки й постійно надихають повернутися туди знову і знову, щоб віддати шану історії та її героям. Ці особливості військового-історичного туризму роблять його унікальним видом подорожей, який може впливати на формування світогляду, розширення знань про військову історію та сприяти просуванню миру та стабільності через культурний обмін та розуміння.

Останнім часом, військово-історична тематика набуває все більшої популярності у всьому світі. Поняття війни має певну відмінність у східній та західній парадигмах воєнно-політичного мислення. За словами нідерландського ученого Йогана Гейзінга війна є різновидом небезпечної гри. Німецькій філософ Фрідріх Ніцше писав, що це небезпечна справа, якою захоплюються чоловіки. Війна завжди є складною та випробувальною ситуацією для людства. Слово мир в Біблії згадується 119 разів, а війна – лише десять [8].

Цікаво що, у Божих Заповідях сакральних книг людства прописано не вбивай. Біблія (Книга пророка Михея 3,4.) вказує: «Не підійме меча народ на народ, і більше не будуть навчатися війні!» [2]. Але, на жаль війни тривають на землі. Дослідники Weslean College (Веслін коледжу) вказують що, починаючи з 3600 року до нашої ери у світі відбулося приблизно 14600 воєн, в результаті яких загинуло понад 3 мільярди осіб (порівняння, у 2001 р. чисельність населення земної кулі сягала трохи більше 6-ти мільярдів). А уся людська історія знала лише 292 роки без війни [4].

У 1839 р. у Великобританії була проведена перша залізнична екскурсія в Корнуолл для відвідування місця проведення страти двох засуджених убивць. Трохи пізніше Томас Кук почав возити туристів до зон бойових дій часів Громадянської війни у США. 1937 р. туристичні агенції активно продавали тури до місця аварії дирижабля «Гінденбург» біля військово-морської бази Лейкхерст у Нью-Джерсі та ін. [3].

На жаль найжахливіші сторінки світової історії присвячені війнам. Війни вже стали невід'ємною частиною історії України. Саме тому військово-історичний туризм набуває широкого розповсюдження та великої популярності, а також встиг перерости в прибуткову сферу пізнавального туризму, на ряду з рекреаційним, спортивним, лижним та іншими видами.

Так, 2022 р. в Європі було 14 асоціацій військового туризму. У США та Китаї, де воєнний туризм вносить вагомий вклад в економічний розвиток галузі культурного туризму, а також має окреме державне фінансування та злагоджене координування. Діяльністю індустрії воєнного туризму опікується Всесвітня асоціація військового туризму зі штаб-квартирою в Парижі [10]. Сучасним туристам допомогою різноманітні Інтернет-сторінки туристичних мілітарі-клубів, туристичних фірм,

журнали, Інтернет-видання чи звичайні ресурси, які рекламують військово-історичний туризм. Отже, журнал «Battlefields Review», який виходив з 1998-2003 рр. у Великій Британії публікував раз на два місяці дослідження про військові битви по всьому світу. Так, випуск № 1 мав 72 сторінок, основна частина фокусувалась на полях битв Бельгії [9].

Військово-історичний туризм є дуже дорогим задоволенням і тому недоступний для широких верств населення. Сьогодні активно розвивається військовий туризм у таких країнах, як США, Ізраїль, Франція, Чехія, Німеччина.

Зокрема, США використовують військовий туризм для просування своєї військової історії та цінностей. Туристи можуть відвідати військові бази, музеї та історичні місця, пов'язані з армією, флотом і повітряними силами США. У чотирьох штатах (Вірджинія, Нью-Йорк, Федеральний округ Колумбія та Північна Кароліна) зосереджено об'єкти, що мають важливе значення для туризму, пов'язаного з війною за незалежність. Наприклад, у Вірджинії розташовані такі визначні місця, як Маунт-Вернон, Музей битви «Йорктаун» та Центр перемоги. В Нью-Йорку можна відвідати Національний військово-історичний парк «Саратога» і музей збройних сил США військової академії «Вест-Пойнт». У Північній Кароліні розташований Національний військово-історичний парк «Гілфорд-Кортхаус» [12].

Цитадель – найпопулярніший туристичний об'єкт Ізраїлю. На південь від Мертвого моря на вершині гори знаходиться стародавня фортеця Масада, збудована ще за наказом царя Іудеї Ірода понад 2 тис років. Історія облоги Масади стала відома світу від іудейського історика Йосипа Флавія. Отже, сьогодні Масада є не тільки національно-історичним символом витривалості і хоробрості єврейської нації, свідомості її доблесті та відваги, але й найпопулярнішою туристичною пам'яткою Ізраїлю, яка дістала назву і статус Національного парку Масада. 2001 р. фортеця була внесена ЮНЕСКО до списку об'єктів Всесвітньої спадщини людства. Досвід держави Ізраїль та інших країн, що до підтримки сфери туризму в умовах військових конфліктів, доцільно впроваджувати в Україні.

В умовах повномасштабної війни, потребують з'ясування напрями оптимізації діяльності сфери туризму України. Предметом дослідницького інтересу стає можливість та перспективи розвитку в умовах сьогодення нестандартних видів туризму, а саме – військового туризму (воєнний туризм, мілітарі-туризм, «темний» туризм). З огляду на такі тенденції питання відновлення туризму, зокрема у повоєнний період, є особливо актуальним в умовах сьогодення.

Оптимізму надає той факт, що шлях відновлення туристичної сфери після занепаду, спричиненого воєнними конфліктами пройшли такі країни як Ізраїль, Хорватія, Боснія і Герцеговина, Чорногорія, Сербія та інші, де одним із видів відродження став саме військовий туризм.

Важливим об'єктом військового туризму також виступають укріплення. В Україні на території Закарпаття є шість ліній військової оборони, чотири з яких є угорськими. Шість ліній – це лінії Арпада, Хуньяді, Ласлота Євгенія, а також дві чехословацькі лінії – Бенеша та Масарика. Найпопулярнішою з них є лінія Арпада. Це багатокілометрова фортифікаційна споруда, яка мала 99 опорних пунктів, 759 дотів, 394 дзотів, 439 відкритих вогневих рубежів, 400 км траншей і стрілецьких окопів, 135 км противотанкових перепон та ін. Ці об'єкти є потужним ресурсом для розвитку туризму. Та й сучасні військові об'єкти також дуже часто цікавлять туристів. Особливо сьогодні, військовий туризм в Україні стає незвичайним проведенням часу, особливо ефективним він став в програмах для іноземців.

Після початку повномасштабного вторгнення російських військових на територію України замість розвитку внутрішнього туризму спостерігалась багатомільйонна міграція населення всередині держави, а масовий виїзд громадян України за кордон не пов'язаний із туристичною метою (7,7 мільйонів людей стали внутрішніми переселенцями – це кожен шостий українець) [11].

Стосовно цінової політики туристських фірм щодо цього виду туризму, то вона дуже різниться: оскільки надання окремих послуг все ще вважається незаконним, то і вартість доступна не кожному. Наприклад, вартість 25-хвилинного польоту (вищий пілотаж) на МіГ-29 становила 13,5 тис. дол. США., за 45 хвилин у повітрі на цьому самому літаку туристу пропонувалось заплатити 16 тис. дол. США. Ще однією проблемою у розвитку воєнного туризму є його промоція. Якщо за кордоном функціонують асоціації, які приділяють цьому питанню значну увагу (створені телеканали - наприклад, «American Heroes Channel» в США [1], Інтернет-портали та сайти), то в Україні лише поодинокі фірми, які - до того ж - нелегально надають послуги з цього виду туризму, належно не переймаються питаннями реклами.

Видання The Straits Times пише, що деякі турфірми розширюють свої маршрути, пропонуючи багатоденні поїздки на південь України, де продовжуються активні бойові дії. Такі тури оцінюються приблизно в 3300 євро за особу. Незважаючи на війну, Україна залишається відкритою для туристів. 2023 р. країну відвідало близько 4 мільйонів іноземців [5].

Таким чином, в умовах сьогодення військово-історичний туризм це той вид туризму, який в майбутньому має привертати увагу не лише українців, але світової спільноти, про що свідчить уже сьогоднішня зацікавленість закордону до воєнних подій, що відбуваються в Україні, та і до України в цілому. Так, уже сьогодні весь світ відкриває для себе нову Україну – вільну, непоборну, демократичну. Весь світ знає про існування Бучі, Гостомеля, Ірпеня, Маріуполя, Сєвєродонецька та ін. Про місця української військової звитяги – острів Зміїний, та Чорнобаївка та ін. Отже, український туризм має величезне майбутнє – з країни-донора Україна перетвориться в країну-рецепієнта в світовому туризмі. Так, вплив

повномасштабної війни негативно позначається на туристичній сфері України, проте об'єкти та місця, що залишаються після таких подій, можуть слугувати розвитку такому напряму туризму як військово-історичний.

У третьому тисячолітті, суспільство у своєму розвитку має прагнути, щоб якомога менше виникала потреба вирішувати ту чи іншу проблему силовим методом. Так, основною метою військово-історичного туризму є навчити і надихнути людей відчувати та розуміти історичне значення миру і нації, сприяти формуванню моральних цінностей та поглиблення розуміння подій, пов'язаних з трагічним минулим. Крім цього, вже сьогодні потрібно будувати нові готелі з позиції безпеки. Бо ж нова реальність буде диктувати запит від туристів на наявність бомбосховища в закладі гостинності, а вже потім – інших сервісів та опцій. Навіть через тривалий час після війни наявність сховища буде переважати безлімітний WiFi та першу лінію біля моря. Таким чином, розвиток військово-історичного туризму є важливим пріоритетом державної гуманітарної політики та складовою формування позитивного іміджу України у світі.

Список використаних джерел

1. American Heroes Channel [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.ahctv.com/>.
2. Біблія. – Toronto : The Canadian Bible Society, 1962. – 1147 с.
3. Васильчук В. Військовий туризм як фактор сакральності в сучасній Україні // Сакральне та туризм: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ, 28 квіт. 2023 р.). – К. : ТОВ «Геопринт», 2023. – 325 с.
4. Війни в історії людства та нинішня війна в Іраку [Електронний ресурс] // Радіо Свобода. – Режим доступу: <https://www.radiosvoboda.org/>
5. Воєнний туризм: чому іноземці їдуть в Україну [Електронний ресурс] // Корреспондент.net. – Режим доступу: <https://ua.korrespondent.net/ukraine/>
6. Гуржій О., Пилявець Р. Сучасна воєнно-історична та воєнна термінологія: проблемні питання // Сторінки воєнної історії України. – К. : Інститут історії України НАН України, 2009. – Вип. без номера. – С. 20.
7. Єрмаченко В., Сущенко О. Ресурсний потенціал розвитку ностальгічного та етнографічного туризму як чинник підвищення туристичної привабливості регіону // Економіка та суспільство. 2020. № 22. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2020-22-33>
8. І мечі свої перекують на лемеші? (Війна і мир у світових цивілізаціях) [Електронний ресурс] // Радіо Свобода. – Режим доступу: <https://www.radiosvoboda.org/>
9. Кушнар'єв В., Поліщук О. Мілітарі-туризм як інноваційний напрямок екстремального та пізнавально-розважального туризму // Вісник Київ. нац. ун-ту культури і мистецтв. Серія: Туризм. – 2018. – Вип. 1. – С. 107–118.

10. Меньор Є. На Закарпатті розробляються нові маршрути з військового туризму [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://ua-reporter.com/uk/news/na-zakarpatti-rozroblyayutsya-novi-marshruty-z-viyskovogo-turyzmu>.

11. Моца А. В., Шевчук С. Н. Перспективи післявоєнного відновлення сфери туризму в Україні // Економіка та суспільство. – 2022. – № 6. – С. 86–89.

12. Смирнов І. Географія ресурсної бази військового туризму США (XVIII–XIX ст.) // Вісник Київ. нац. ун-ту ім. Т. Шевченка. Географія. – 2017. – № 3(68). – С. 134–139.

13. Українська енциклопедистика в реаліях війни: зб. матеріалів. – Київ : Держ. наук. установа «Енциклопедичне видавництво», 2023. – 224 с.

14. Sushchenko O., Abuseridze G., Ivchenko L., Kravtsov S., Prymak T. Nostalgic tourism management based on German settlements in southern ukraine. Business Management. 3. 2024. P. 56-71. Режим доступу: <http://bm.access-bg.org/index.php/bm/article/view/66>

КРЕАТИВНІ ПРАКТИКИ В ГАСТРОНОМІЧНОМУ ТУРИЗМІ

*Скутар Т.Д., кандидат географічних наук, доцент
доцент кафедри географії та менеджменту туризму
Івануник В.О., кандидат географічних наук, доцент
доцент кафедри географії та менеджменту туризму
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича*

Ключові слова: гастрономічний туризм, креативні практики, інноваційність, крафт.

Створення інноваційних туристичних продуктів задля задоволення зростаючих вимог споживачів та забезпечення конкурентоспроможності підприємств туристичної індустрії потребує активного застосування успішних креативних практик.

Креативні практики в туризмі та індустрії гостинності відносяться до інноваційних й унікальних методів, стратегій, програм або підходів, які використовуються для привертання туристів, покращення туристичного досвіду та забезпечення конкурентоспроможності в галузі туризму та гостинності [1].

Гастрономічний туризм є одним із видів туризму, який набирає все більшої популярності та має значні можливості для реалізації захоплюючих креативних ініціатив. Сьогодні в гастротуризмі України використовуються такі креативні практики:

- *театралізовані дегустації, майстер-класи з виготовлення крафтових продуктів під час організованих гастротурів.* Слід зазначити, що такі ініціативи реалізуються не лише задля сприяння промоції продуктів місцевих товаровиробників, але й туризму в регіоні у цілому.